

Владислав Вікторович Безруков
(до 70-річчя з дня народження)

25 лютого виповнюється 70 років з дня народження та 45 років наукової і творчої діяльності визначного фізіолога та геронтолога, директора Інституту геронтології АМН України, керівника лабораторії фізіології, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, члена-кореспондента АМН України, професора Владислава Вікторовича Безрукова. З його ім'ям пов'язана розробка фундаментальних фізіологічних механізмів старіння та проблем соціальної геронтології. Багаторічні дослідження стосувались аналізу функціональних змін центральної нервової системи при старінні, вікових особливостей регуляції кровообігу, дихання, діяльності ендокринних залоз, процесів біосинтезу білка та нуклеїнових кислот, вивчення механізмів виникнення деяких видів патології в старості, вивчення нових експериментальних підходів до подовження життя. Серед його розробок у соціальній геронтології – вивчення прискореного старіння населення України, потреб літніх людей у

соціально-медичній допомозі залежно від стану здоров'я, умов життя, сімейного стану та інших чинників.

Після закінчення зі срібною медаллю в 1957 р. Київського суворівського військового училища В.В. Безруков вступив на лікувальний факультет Київського медичного інституту ім. О.О.Богомольця. Під час навчання в інституті доля звела його з яскравою людиною, вченим і педагогом Володимиром Веніаміновичем Фролькісом – на той час доцентом кафедри фізіології, під керівництвом якого зробив перші кроки в фізіологічному гуртку. По закінченні в 1963 р. з червоним дипломом медичного інституту він два роки працював у Черкаській обласній лікарні – ординатором хірургічного відділення та співробітником організаційно-методичного відділу. Йому подобалося працювати хірургом, але тяжіння до наукової роботи повернуло його до Києва в аспірантуру до В.В. Фролькіса, який на той час очолив експериментальний відділ та лабораторію фізіології Інституту геронтології АМН СРСР. Плідна співпраця тривала до самої смерті вчителя у жовтні 1999 р. За його порадою в аспірантурі займався вивченням нейрогуморальної регуляції діяльності серцево-судинної системи. Заставляючи внутрішньовенні, внутрішньошлуночкові введення катехоламінів та ацетилхоліну, внутрішньомозкові мікроін'єкції цих речовин через стереотаксично введені хемотроди, а також електричне подразнення різних структур головного мозку з використанням заглиблених електродів, він детально дослідив вікові особливості регуляції кровообігу, впливу різних ділянок головного мозку – стовбурових центрів, гіпоталамуса, гіпокампа, кори на кров'яний тиск та серцеву діяльність, впливу названих речовин на електрогенез мозку. Ці дослідження знайшли відображення у його кандидатській дисертації “Вікові особливості реакції серцево-судин-

ної системи при стимуляції різних утворень головного мозку (катехоламіни, ацетилхолін, електричне подразнення)”, яку він захистив у 1970 р. на спецраді при Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР.

Дослідження центральних механізмів регуляції функцій та обміну продовжилось у докторській дисертації “Характеристика функціональних змін гіпоталамуса при старінні”, яку Владислав Безруков захистив у 1982 р., знову ж у спецраді при Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР. У цій роботі головна увага приділялась з’ясуванню ролі гіпоталамуса в процесах старіння. Було вивчено зміни при старінні самого гіпоталамуса - електричної активності окремих ділянок, електричної збудливості та функціональних зв’язків гіпоталамічних ядер – між собою та з іншими структурами головного мозку, його чутливості до гормональних впливів (адреналіну, інсуліну, естрадіол-діпропіонату), зміни гіпоталамічної регуляції вегетативних функцій (діяльності серцево-судинної системи, ендокринних залоз), особливості перебігу деяких видів залежної від віку патології, пов’язаних з гіпоталамічними порушеннями. Зокрема, були детально вивчені гормонально-метаболічні зрушення при моделюванні гіпоталамічного ожиріння у тварин різного віку. Велика увага приділялась особливостям гіпоталамічної регуляції біосинтезу білка та нуклеїнових кислот. За висновками В.В. Безрукова, зниження функціональних можливостей гіпоталамуса, нерівномірні зміни внутрішньогіпоталамічних та внутрішньоцентральних взаємовідносин, неоднакові зміни чутливості гіпоталамуса до гормонів, розрегулювання гіпоталамічного рівня контролю над обміном та функціями організму, що старішає, є основою зниження надійності гіпоталамічної регуляції в старості, порушень гомеостазу і виникнення залежної від віку патології. Результати вивчення вікових змін центральних механізмів регуляції знайшло відображення в численних статтях, посіб-

никах, а також в монографії “Aging of the Central Nervous System” (1979), що була надрукована у Швейцарії.

Наприкінці 1983 р. розпочалася нова сторінка у житті В.В. Безрукова – його призначили на роботу у відділі з проблем старіння Центру ООН з соціального розвитку та гуманітарних питань у Відні (Австрія). Він брав участь в аналізі соціальних проблем людей похилого віку в різних регіонах та країнах світу, у підготовці документів та доповідей на сесії Генеральної Асамблеї ООН та засідання відповідних комісій ООН, недержавних організацій, в організації міжнародних форумів з питань старіння (серед них – Міжрегіональний семінар ООН з питань старіння у Києві у 1985 р.). Надбаний міжнародний досвід роботи у Центрі ООН, а також попередня наукова та організаційна робота В.В. Безрукова створили передумови для пропозиції АМН та МОЗ СРСР повернутись у Київ на посаду директора Інституту геронтології АМН СРСР. Наприкінці квітня 1988 р. його було призначено на посаду директора Інституту. Співпраця з керівниками лабораторій та відділів Інституту, взаєморозуміння та підтримка з боку керівництва МОЗ та АМН СРСР дали змогу продовжити творчі традиції колективу, посилити співпрацю з міжнародними організаціями, з геронтологами США, Японії, ФРН, Фінляндії, інших країн світу, активізувати експедиційні дослідження, комп’ютеризувати підрозділи, заснувати журнал “Проблеми старения и долголетия”. Окрім “звичайної” наукової роботи, співробітники Інституту брали участь у виконанні всесоюзної програми “Продление жизни”, яка закінчилась у 1990 р. У незалежній Україні було розроблено програму “Здоров’я літніх людей”, і за указом Президента України у 1997 р. вона була затверджена як Державна програма. За останні роки співробітники Інституту брали участь у декількох міжнародних дослідженнях – зокрема, в проектах Євро-

пейського співтовариства – “Aging, Health and Competence” (1995–1997), у проекті “Генетика здорового старіння” (2005–2010), а також у проекті Фонду народонаселення ООН “Supporting the Gerontological Information and Counseling Centre” (2009–2010).

Набутий в ООН досвід також дав змогу В.В. Безрукову у 1989 р. очолити лабораторію соціальної геронтології. Співробітники лабораторії провели численні дослідження стану здоров'я та потреб населення похилого віку у різних видах медико-соціальної допомоги. Більше того, було створено комп'ютеризований інструмент “Автоматизована експертна система кількісної оцінки здоров'я” та з її допомогою визначено регіональні особливості потреб у амбулаторній та стаціонарній допомозі, в обслуговуванні з боку швидкої допомоги, на дому, в обслуговуванні працівниками соціальних служб тощо. За поданням Інституту в МОЗ України було введено субспеціальність “геріатрія”. Проводилася спільна робота з МОЗ та Міністерством труда та соціальної політики, з Радою ветеранських організацій України з поліпшення обслуговування ветеранів та інвалідів, з активізації волонтерського руху в країні, по підвищенню якості геріатричної підготовки лікарів, медичних сестер, соціальних працівників.

Після смерті академіка НАН і АМН України В.В. Фролькіса у 1999 р. В.В. Безруков повернувся до рідної лабораторії фізіології, яку очолює вже понад десять років. Були продовжені дослідження, що починалися при В.В. Фролькісі, та розпочато нові. Вони стосувались вікових змін в центральній нервовій та серцево-судинній системах, адаптаційних можливостях організму, пошуку нових підходів до подовження життя. Вивчались вікові зміни у проті антиоксидантних системах різних органів і тканин, детоксикаційної функції печінки та кореляція з її показниками тривалості життя, залежність функціо-

нування серцево-судинної системи від стану ендотелію та системи оксиду азоту, центральній нервовій системі – вплив подразнення позитивних і негативних емоціогенних зон гіпоталамуса на адаптаційні можливості організму, показники обміну, функцій та тривалість життя піддослідних тварин. На поведінку, пам'ять тощо. Проведено вивчення можливих механізмів подовження життя внаслідок хронічного подразнення позитивних емоціогенних зон гіпоталамуса – зокрема зміни в метаболізмі, антиоксидантній системі, гормональному статусі, імунологічних показниках. Проводяться масштабні дослідження впливу на тривалість життя піддослідних тварин змін кількісного та якісного складу атмосфери, деяких інших засобів біологічного та штучного походження.

В.В. Безруков – автор і співавтор близько 500 наукових публікацій, 19 монографій, підручників, посібників, чотирьох авторських свідоцтв і патентів. Серед монографій (в тому числі колективних) – “Aging of the Central Nervous System” (Karger, Basel, 1979), “Кровообращение и старение” (Наука, Ленінград, 1984), “Physiology of Cell Aging” (Karger, Basel, 1984), “Старение мозга” (Наука, Ленінград, 1991), “Старение и экспериментальная возрастная патология сердечно-сосудистой системы” (Наукова думка, Київ, 1994), “Procesy starnutia mozku” (Asklepios, Bratislava, 1994), “International Handbook on Services for the Elderly” (Greenwood Press, London, 1994), “Physical Activity, Aging and Sports” (CSA, Albany, NY, 1995), “Pendulum. Health and Quality of Life” (INRCA, Florence, 1995), “The Aging Cardiovascular System: Physiology and Pathology” (NY, Springer, 1996), “O envelhecimento do sistema cardiovascular: fisiologia e patologia” (Editora LIDA, San Paulo, 1998) тощо. За його редакцією вийшло декілька щорічників з геронтології та геріатрії, фармакологічних довідників і демографічних атласів.

В.В. Безруков є засновником і головним редактором журналу “Проблеми старения

и долголетия”, членом редколегій низки міжнародних і вітчизняних наукових журналів. Він бере активну участь в організації та проведенні національних і міжнародних форумів. Він є почесним членом декількох зарубіжних геронтологічних товариств. З 1988 до 1991 р. В.В. Безруков був Головою наукового медичного товариства геронтологів і гериатрів СРСР, з 1995 р. – голова Наукового медичного товариства геронтологів і гериатрів України. За цей час проведено два національних конгреси геронтологів та гериатрів, багато конференцій, семінарів тощо. На жовтень 2010 р. планується проведення чергового 5-го національного конгресу геронтологів і гериатрів України.

На базі Інституту створено спеціалізовану вчену раду по захисту докторських дисертацій, і В.В. Безруков є головою цієї ради. Багато молодих вчених отримали путівку в наукове життя в цій спецраді. Під керівництвом В.В. Безрукова виконано 13 дисертацій, з них 4 докторські. Деякі з його учнів очолили наукові підрозділи Інституту. Він також є головою комісії в експертній раді Фармцентру МОЗ України, а в Інституті проводиться велика робота з доклінічними та клінічними випробуванням лікарських засобів.

В.В. Безруков – багатостороння й обдарована людина. Він пише картини, музику, поезії. З дитинства Владислав Вікторович малював, а після закінчення інституту, коли почав свою роботу в мальовничих Черкасах, спробував себе й в живопису. Згодом це стало його захопленням. У 2004 р. вийшов з друку перший, а в 2005 р. – другий випуск його альбому “Живопис та графіка”. У 2008 р. видано новий альбом “Живопис”. В останні роки почав виставляти свої роботи “на люди”. Відбулося близько 15 персональних виставок його картин – у Будинку вчених, у Національній науковій медичній бібліотеці, Національній бібліотеці ім. В.І. Вернадського НАН України, Національному

університеті культури ім. М.П. Драгоманова, галереї “Гончарі”, Будинку-музеї І.Г. Кавалеридзе, Народному домі тощо. Його картини побували й за кордоном – у 2007 р. відбулася виставка у Ризі. У 1997 р. раптом почав писати музику. Вже вийшло три збірки його “Фортепіанних новел” (2000, 2004, 2006). Відбулось декілька концертів, на яких виконувалась його музика. Є п’єси для струнних ансамблів. В 1997 р. з легкої руки В.В. Фролькіса опублікував декілька своїх віршів в журналі “Мистецтво лікування”. З того часу інколи публікував свої вірші в журналі “Ренесанс”. Є декілька пісень на його вірші.

Наукова та організаційна діяльність Владислава Безрукова високо оцінена державою та громадськістю. У 1997 р. його обрано членом-кореспондентом АМН України, у 1998 р. присуджено звання “Заслужений діяч науки і техніки України”. У 2000 р. за монографію “Старение и экспериментальная возрастная патология сердечно-сосудистой системы” (1994) йому разом з В.В. Фролькісом та О.К. Кульчицьким було присуджено премію ім. М.Д. Стражеска НАН України. У 2003 р. за цикл наукових праць “Дослідження фундаментальних механізмів дії оксиду азоту на серцево-судинну систему як основа патогенетичного лікування її захворювань” йому разом з В.В. Фролькісом, О.В. Коркушком, О.К. Кульчицьким (Інститут геронтології АМН України), колегами з Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України (О.О. Мойбенко, В.Ф. Сагач, М.М. Ткаченко), а також Інститутів фармакології і токсикології (О.В. Стефанов, А.І. Соловійов) та терапії АМН України (Л.Т. Мала) було присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.

Щиро вітаємо дорогого Владислава Вікторовича з ювілеєм, бажаємо йому доброго здоров’я, натхнення, нових творчих здобутків в усіх сферах його діяльності.

П.Г. Костюк, В.Ф. Сагач, М.М. Ткаченко